

har været fraværende i en antropologi, der er fragmenteret i regionale og disciplinære specialiseringer. Det er en følge af den postmodernistiske demontering af kulturbegrebet og samtidig en fokusering på individet som antropologisk objekt – tendenser, som jeg opfatter som påvirket af neoliberalistisk ideologi. Det har efterladt faget med et stærkt behov for en genoptagelse af overordnet teori.

Bogen kunne godt have trængt til en redaktør. Højris har hensynsfuldt oversat bogtitler, men i den senere del af bogen har han undladt det. Det er irriterende, at man i de fleste tilfælde finder forfatteres fødsels- og dødsår i parentes efter navnet, men når de optræder i en overskrift, må man om i forfatterregisteret. Bogen respekterer ikke international henvisningspraksis. Det er umuligt at gå tilbage i Højris' kilder, hvis man skulle være interesseret, for han refererer kun til sidetal, når han citerer direkte. Ellers nøjes han med en værkliste efter hvert kapitel, og den er ikke komplet, i hvert fald ikke for sidste kapitel, hvor der mangler henvisninger til Bourdieu, Rivers og Radcliffe-Brown. Endelig følger udgivelsen en dårlig dansk tradition ved at mangle et sagregister.

Bogen er ikke beregnet til undervisning, dertil er den for omfangsrig. Den er nok for speciel til, at mange studenter eller fagantropologer vil købe den. Den vil snarere fungere som et opslagsværk på biblioteker. Her er den værdifuld, fordi den grundigt analyserer, hvordan man tænkte om ”de andre” i ældre tider. For de to sidste perioders vedkommende kan den ikke stå alene. Her må man gå til egentlige antropologiske teorihistorier.

*John Liep
Lektor emeritus
Institut for Antropologi
Københavns Universitet*

RICHARD JENKINS: Being Danish. Paradoxes of Identity in Everyday Life. København: Museum Tusulanum Press 2011. 355 sider. ISBN 978-87-635-2603-6. Pris: 350 kr.

En Skive af Danmark

Professor Richard Jenkins, som er antropolog og sociolog ved Sheffield University, har skrevet, hvad der må siges at være det mest autoritative, omfattende studie af dansk kultur og samfund til dato. Der er få bøger selv på dansk, som i den grad fortjener ros for deres bredde og dybde, studier, der kan siges at „komme hele vejen rundt“. Jenkins skriver på engelsk, han er født i Nordirland. Han trækker på egne erfaringer fra intense situationer med etniske og religiøse forskelle i sine beskrivelser og fortolkninger af det danske samfunds formodede homogenitet. Det, at han er en outsider, en antropologisk „anden“, gør det muligt

for ham at se både skoven og træerne. Indfødte danskere har tendens til, ligesom andre indfødte, at tage deres eget hverdagsliv for givet. Antropologer kan udføre feltarbejde hjemme, og de gør det også, men de kan let overse de almindelige og indlysende hændelser i deres samfund. Ligesom torsken er det svært for dem at vide og fortælle om det faktum, at de svømmer i saltvand.

Den opmærksomme observatør, den nysgerrige lytter og taler, der undersøger og deltager i mange menneskelige sammenhænge i længere perioder, er, hvad det antropologiske feltarbejde har stræbt mod siden fagets etablering for næsten et århundrede siden.

Felten befandt sig langt borte, afsides, typisk dybt inde i junglen, på små øer i Stillehavet, i bjerglandsbyer eller arktiske bosteder. Nomader var de foretrukne, for de mødte andre grupper på deres vej, og antropologen havde rig mulighed for sammenlignende studier, for eksempel om, hvordan det sociale liv om sommeren stod i kontrast til det i vintermånederne.

Nøgleforudsætningen for denne videnskab var, at forskelle, selv meget store forskelle, mellem samfund udgjorde antropologiens „laboratorium“. Sociologer, på den anden side, kunne meget vel studere deres eget samfund, men også de begav sig ud fra det trygge universitet og ind i den urbane „jungle“, hvor de kunne konfrontere de indfødte „andre“ på et hektisk gadehjørne eller i en mørk og tilrøget billardbule. De mennesker, de mødte, kunne også være fremmede fra Italien, Polen eller en jødisk ghetto.

Midt imellem ekstremerne, antropologen, der sejlede til en afsides ø, eller sociologen, der tog til den nærmeste slum, rejste Richard Jenkins til Skive, en mindre by ved Limfjorden i Jylland, Danmark. Han ville finde ud af, hvad det ville sige at være dansk i det 20. århundredes sidste år. Hvad kunne man lære om de lokale, de nationale og de globale dimensioner ved „at være dansk“? Jenkins' bog er et noget forsinket resultat af 15 års tilbagevendende besøg i Skive såvel som forelæsninger, seminarer og eksaminationer på de antropologiske institutioner både i Aarhus og København. Hans bog har været ventet med længsel, skønt der har været smagsprøver i form af flere artikler, specielt den klassiske beretning om pølsevognen i Skive midtby (*Tidsskriftet Antropologi* nr. 39, 1999, „Mad og drikke“). Med *Being Danish* har vi imidlertid nu en hel middag og ikke blot den enlige pølse med brød på hjemvejen.

I bogens første etnografiske kapitler eksotiserer Richard Jenkins Skives indbyggere og deres kulturelle praksis en smule. At lade det velkendte fremstå eksotisk kunne være det første nødvendige skridt ved ankomsten og forsøget på at danne sig et overblik over et relativt lille urbant samfund.

Jenkins' *Being Danish* knytter sig til en lang britisk og amerikansk tradition for socialvidenskabelige „community studies“, hvor livet for Skives ca. 30.000

indbyggere bliver del af en helhed. Som han skriver: „Dette er stort set en etnografi om byen Skive med det formål at kunne drage nogle generelle konklusioner om Danmark som helhed“ (s. 25). Det danske ord „overskuelig“ – det er svært at finde den engelske glose – er den kvalitet, der muliggør et „community study“. Det minder også om biologen i laboratoriet, som undersøger et tværsnit af en plantes stængel, en skive liv.

Jenkins advarer imidlertid læseren mod overgeneralisering af undersøgelsens resultater. Skive er i lige så høj grad et enestående lokalsamfund, som det er „repræsentativt“ for hele Danmark. Komplexitet – og forskellighed – bør ikke ofres på den abstrakte simplificerings alter. Han advarer også læseren med den velkendte erfaring fra enhver etnografi: „... som det er tilfældet ved alle lokalsamfundsbaserede studier, var det umuligt at se og gøre alting, så det forbliver ufuldstændigt“ (s. 31).

Hvilke spor og indicier finder Jenkins så i sit studie af Skive? Hvad er den mest taget-for-givne handlemåde, som antages at indeholde vigtige betydninger? Her skal nævnes fem udtryksformer som anslog Jenkins' antropologiske forestillingsevne: 1) At Dannebrog forekom i så mange forskellige sammenhænge. 2) De mange omtaler af den kongelige familie, især i forbindelse med deres besøg i byen. 3) Det allestedsnærværende og næsten usynlige CPR-system. 4) Den tilbagevendende og rituelle kvalitet ved at sige „tak“, især kappestriden om at være først til at sige „tak for sidst“. 5) Borgernes vedholdende tilknytning til folkekirken i forbindelse med livets og dødens ceremonier på trods af deres erklærede ikketro.

Jenkins finder, som Fredrik Barth, at en person giver tegn på – eller gemmer – sin egen identitet i grænsesituationer, hvor personen erkender betydningsfulde ligheder og/eller forskelle i forhold til „andre“. Som forhandling er etnisk og nationalt medlemskab konstant i forandring og paradoksal vedblivende uforandret. En indbygger i Skive kan på denne måde understrege en lokal identitet, eller i forhold til en videre verden, en bredere vestjysk, fra randen af den smalle halvø, hvor „kragerne vender“. Endnu bredere kan det „at være dansk“ ses i forhold til nabolande. Man kan pege på forskellene mellem Jylland og København i andre sammenhænge og mellem Danmark og Tyskland i andre igen.

Jenkins' feltnoter indeholder de uintenderede spor af identitet (for eksempel CPR-numre, Dannebrog på bussen ved de kongelige fødselsdage) og de bevidst artikulerede meninger om „mig selv“ og „de andre“, for eksempel holdninger til EU og flygtninge. Disse udsagn hidrører som regel fra interviews, som fokuserer på sådanne nævnte emner.

Denne anmelder, som selv er etnograf, hælder mest mod hverdagens spontane livspraksis og ytringer, med eller uden viften med Dannebrog. „Tusind

tak“ efterfulgt af „det var så lidt“ siger meget om at „være dansk“. Disse høflige talehandlinger fortæller Jenkins, at danskhed udspringer af en fornemmelse for social lighed og fælles grundlag delt af dets medlemmer. Der er, eller der burde være, et kammeratligt, spøgefuldt tovtrækkeri mellem ens private person og det kollektive hele. Derfor må man forfægte begge interesser: at være sig selv og at være afslappet i forhold til andre.

Skønt Jenkins ikke fremhæver, at „tryghed“ – svagt oversat til engelsk som „security“ – er den største værdi i dansk hverdagsliv, lægger han meget vægt på „hygge“ og handlinger, der stræber mod og hjælper til opnåelsen af tryghed.

Det statslige sociale velfærdssystem beskrives ofte med metaforen „sikkerhedsnet“, der griber dem, der falder. Faktisk dækker velfærdssystemet hvert enkelt medlem af samfundet som en dyne. På den måde kan man sige, at den danske tryghed putter sig hyggeligt derhjemme under velfærdens dyne.

En af de få, men alvorlige mangler, som denne anmelder vil påpege i *Being Danish*, er, at hjemmet overses. Det meste af det empiriske materiale bygger på interviews i forskellige offentlige institutioner, især skoler. Bogen hælder mod sociologisk blufærdighed og væk fra en udfordrende etnografi. Der findes rigelig socialvidenskabelig forskning i det danske uddannelsessystem. „Pædagogik“ fylder massevis af hyldemeter i de lokale kommunale biblioteker. Pædagogik angår ikke kun børn, men også voksne. Det er åbenbart en dansk specialitet, og læring er et livslangt projekt. Bevis herfor er folkehøjskolerne.

Etnografen burde have sagt noget om det danske hjem, hvorledes det er møbleret, hvordan det er belyst, med både stearinlys og elektriske lamper, hvordan solen skinner ind om morgenen eller i den sene eftermiddag. Hvor mange kvadratmeter der er inde og ude i haven. Hvor mange værelser etc. Kort og godt, hvorledes det bebos. Det er slående, så meget litteratur der findes om skoler i Danmark, men der findes næsten lige så meget om hjemmet (se for eksempel *Tidsskriftet Antropologi* „Hus og hjem“ nr. 59/60 (2009) samt „Skole“ nr. 62 (2010)).

Anmelderen har yderligere en høne at plukke. Richard Jenkins påstår, at „hverdagslivets identitetsparadokser“ kan karakterisere, hvad det vil sige at være dansk. Han noterer sig, at både individualitet og kollektivitet er værdsat i Danmark, og at det at ville udskille sig fra gruppens homogenitet både kan være en udfordring og en trussel. Uden at gå for meget ind i det anerkender Jenkins skyggen af janteloven. Men kan de to kontrasterende positioner, individ og gruppe, med rimelighed beskrives som et paradoks? Et paradoks, som defineres som to lige doktriner i opposition til hinanden? Ydermere er opposition mellem individ og kollektiv ikke strengt logisk. I socialvidenskabelig og lingvistisk analyse plejede vi at tale om flertydigheder, ikke om paradokser, når vi forsøgte at redegøre for situationer, hvor de involverede aktører kunne have flere overlappende meninger og følelser.

At erstatte begrebet „flertydighed“ med „paradoks“ eliminerer ikke det u håndterlige stof, som vi studerer. En af Jenkins' skarpeste iagttagelser angående det danske samfund behøvede ikke paradokset som kategori: „Hverdagslivet i Danmark har noget at sige os om hverdagslivet generelt. Det peger mod, at vi for eksempel ikke bør drage et for skarpt skel mellem hverdagsliv og politik eller mellem civilsamfund og stat“ (s. 295). Det er præcis den kendsgerning, at civilsamfundet og dets frivillige organisationer har synkrone relationer og interesser til fælles med staten og de kommunale myndigheder, som præger det danske samfund. Den mærkelige blanding af offentlig og privat er en særlig dansk cocktail.

Vi kan takke den afdøde norske antropolog Marianne Gullestad for en analyse af den nordiske term „lighed“, som afslører flertydigheden i dets to almene betydninger: „lighed“ og „enshed“. Lighed og enshed er ikke modsætninger. Der er ikke noget paradoks i dette dilemma, men der kan være plads til misforståelser i forhold til, hvilken betydning af ordet der menes. „Du er (lig mig) lige som mig“ kan for eksempel betyde både, at vi har den samme vægt, og at vi er ligestillede. Ligeledes forholder det sig med „fremmed“, som kan betyde både „uvedkommende“ og „udenlandsk“ ligesom på fransk. I de nordiske sprog er ordet „lige“ flertydigt, men det er ordene „forskellig“ og „anderledes“ ikke. For en udlænding, som denne anmelder, er noget af det sværeste at lære – eller måske ikke at lære – at sejle mellem de to flakker, forskellig og anderledes. For en, der er dansk (being Danish), synes det imidlertid ikke at være noget særligt problem og næppe heller noget paradoks. Richard Jenkins har givet os en vægtig bog med rigelig stof til selvrefleksion. Mange tak!

Oversat af Kirsten Rønne

Jonathan Matthew Schwartz

lektor, Ph.D., emeritus

Institut for Antropologi

Københavns Universitet

En anmeldelse af Jørgen Leths dokumentarfilm *Det erotiske menneske*. (1 time 25 minutter, premiere 04.11. 2010, Nordisk Film).

Erotisk antropologi og det nykoloniale menneske

I sin nye film *Det erotiske menneske* forestiller Jørgen Leth en fiktiv antropolog, der undersøger erotikkens væsen på tværs af verdens kulturer. Scener med forførende og nøgne kvindekroppe på hotelværelser i Rio de Janeiro, på et træskib ved Amazonflodens udmunding, på gadehjørner i Dakar og Manila ledsages af poetiske fortællinger, der kredser om oplevelsen af det erotiske menneske. Smukke